

ANDRIES VAN EERTVELT GENAAMD NAENTKENS

(Antwerpen 1590 - 1652)

A. *Een scheepsbataille, waarschijnlijk Slag bij Puerto de Cavite, 12 juni 1647*

B. *Het scheep gaan van Spaanse soldaten*

Olieverf op doek, 109 x 159,2 cm, gesigineerd 'AV EERTVELT'

r.m. op spiegel (A) en r.o. op steigerpaal (B)

Herkomst

Particuliere collectie, Frankrijk

Mogelijk collectie De Rop, Antwerpen ca. 1690

Literatuur

H. Hostyn, *De zee en de kunst, Andries van Eertvelt*, in: *Neptunus XXIX*, 196 (1982), pp. 5-8, Th. van Lerijs, *Biographies d'Artistes Anversois*, Antwerpen-Gent 1881; Fayol, Joseph, *Affairs in Filipinas, 1644-47*, in: Emma Helen Blair and James Alexander Robertson, eds., *The Philippine Islands, 1493-1898*, vol. XXXV, 1640-1649, Cleveland 1906

Andries van Eertvelt wordt algemeen beschouwd als de eerste Vlaamse marineschilder. Er zijn ook landschappen en enkele bijbelstukken van zijn hand gedocumenteerd, maar deze laten zich tegenwoordig niet meer aanwijzen. Op 19-jarige leeftijd treedt hij toe tot het Antwerpse Sint-Lucasgilde. Tot 1633, wanneer de gebroeders Gillis en Bonaventura Peeters hun atelier vestigen, is Van Eertvelt bepalend voor het aanzien van het Zuid-Nederlandse zeestuk. Tot zijn leerlingen rekenen we Willem van Overdyck, Willem van de Meuter en Gaspard van Eyck. Laatstgenoemde heeft veelvuldig naar zijn leermeester gekopieerd.

Schelte Adams Bolswert, portretgravure Andries van Eertvelt (naar Anthony van Dyck), 212 x 166 mm

A. *Een scheepsbataille, waarschijnlijk Slag bij Puerto de Cavite, 12 juni 1647*

Over Van Eertvelts leertijd is ons niets bekend. Hij wordt verondersteld te zijn opgeleid in de Noordelijke Nederlanden, wellicht in Haarlem. Werk van zijn hand naar Hendrick Vroom en Jan Porcellis, en het ontlenen van motieven aan het werk van Cornelis van Wieringen, staven deze aanname.

Reeds halverwege de zestiende eeuw maakt Guicciardini melding van een levendige kunsthandel in de Vlaamse havenstad. Tientallen kunstenaars werken er uitsluitend voor de export, hun materialen worden voorgesloten door de handel. In de loop van de zeventiende eeuw zet deze praktijk zich onverminderd voort. Het ontzet van 1585 en de daaropvolgende blokkade van de Antwerpse haven zullen de lokale belangstelling in zeestukken ten nadele hebben beïnvloed. Zodoende zien we Van Eertvelt verbonden aan handelaren als Marie de Fourmestraux en Christosomo van Immerseel, die handel drijven op Sevilla en van daaruit kunstwerken doorvoeren naar Nueva España.

Op 28 november 1615 treedt de schilder in het huwelijk met Catharina de Vlieger en het paar vestigt zich aan de Sint-

B. *Het scheepsgaan van Spaanse soldaten*

Jansvliet in de historische haven van de stad. Vanuit de handel ontstaat een toenemende vraag naar goedkope 'waterverfdoecken', grote schilderijen op dun linnen met voorstellingen van land- en zeeslagen. Onder deze omstandigheden – gedictieerd door de markt – ontwikkelt de kunstenaar zijn stijlkenmerken: decoratieve stukken zonder ondertekening in een krachtige factuur, waarbij een waarheidgetrouwe weergave ondergeschikt is gemaakt aan het spektakel.

In de jaren 1620 is Van Eertvelt woonachtig in de Happaertstraat, waar ook Erasmus II Quellinus later atelier zou houden. Catharina komt in 1626 te overlijden. Door toenemende concurrentie komen prijzen voor decoratiestukken flink onder druk te staan. Een laatste grote levering aan Van Immerseel vindt plaats op 8 augustus 1628. Wellicht heeft de kunstenaar met de opbrengst zijn aanstaande reis naar Genua kunnen bekostigen.

Anthony van Dyck heeft Genua als standplaats reeds een jaar verlaten wanneer Van Eertvelt zich hier eind 1628 vestigt. De enclave

van Vlaamse kunstenaars concentreert zich rond Cornelis de Wael, die optreedt als cultureel attaché en landgenoten werk verschaft in zijn atelier. De gebroeders Cornelis en Lucas de Wael onderhouden contacten met aanzienlijke personen als de Spaanse koning Phillips II en de Hertog van Aarschot. In de moderne literatuur wordt Van Eertvelt vaak genoemd voor het inschilderen van galeien in de veduti van zijn gastheer; schetsmateriaal van De Wael lijkt deze veronderstelling eerder uit te sluiten.

Er is veel gespeculeerd over de invloed van de Genuese schilderkunst op Van Eertvelt. Evenmin als Rubens en Van Dyck lijkt hij de lokale schilderschool te koesteren, doch neigt zijn palet naar Tintoretto en de Venetiaanse school. De Vlamingen schijnen in Genua eerder invloed uit te oefenen dan deze te ondergaan. In het geval van Van Eertvelt vinden we die terug in het werk van Antonio Marini en Alessandro Magnasco. Ook Sopriani maakt melding van het succes van 'Andrea Alfelt' wiens 'grootse schilderijen garant staan voor hoge prijzen'.

Terug in Antwerpen weet Van Eertvelt zijn succes te bestendigen. In 1632 vereert Van Dyck de kunstenaar met een portret, waar hij, gezeten aan een ezel, 'naer 't leven' een schip in nood weergeeft, dat door zijn venster zichtbaar is (coll. Museum Augsburg). Een jaar later vindt de voltrekking van het huwelijk plaats tussen Andries van Eertvelt en Elisabeth Boots. Uit een buitenechtelijke relatie heeft Susanna April hem eerder twee dochters geschonken. Zijn laatste levensjaren brengt hij in welstand door. Op 23 juni 1649 huurt hij een huis aan de Oever voor het aanzienlijke bedrag van 240 florijnen per jaar. Drie jaar later, begin augustus, overlijdt Van Eertvelt op 62-jarige leeftijd. In een hymne op de kunstenaar looft Cornelis de Bie diens werk als 'soo crachtich en soo soet / Oft hy van jonghs af aen waer op de Zee ghevoet.'

Cornelis Claesz. van Wieringen, Slag bij Gibraltar, 180 x 490 cm, gesigneerd en gedateerd 1622, detail. Collectie Scheepvaartmuseum Amsterdam.

Een beschrijving in het inventaris van de Antwerpse raadsheer De Rop (ca. 1690) doet vermoeden dat beide schilderijen sinds het einde van de zeventiende eeuw als elkaars tegenhanger door het leven gaan. Naast 'een tempeest op zee, met Ste Pauwels die inde presentie van veel volck serpentes int vier worpt', maakt het inventaris melding van 'eene groote zeevaart, originel van Eertvelt ofte Naentiens, representerende de zee calme, met eenen kay daer volck te schepe gaet.' en 'Item noch een derde groote zeevaart originel vanden selven Eertvelt representerende eene bataille navale'.

Hollandse nederlagen op zee gedurende de tachtigjarige oorlog zijn nauwelijks verbeeld. De rampzalig verlopen expeditie onder leiding van Pieter van der Does langs de Canarische eilanden en de kust van West-Africa, die plaatsvond in 1599, werd aan het publiek gepresenteerd als een zegerijke overwinning. De herhaaldelijke verliezen in 1646-47 langs de kust van de Filipijnen hebben zelfs nooit hun beslag gevonden in de Nederlandse scheepsjournaals.

Van Eertvelt lijkt bij het verbeelden van de scheepsbataille (A) terug te grijpen op oudere modello's. De galjoenen met open galerij waren in zwang rond 1615. Nadere bestudering van de gevechtshandelingen wijst eerder naar de slag bij Puerto de Cavite in 1647, nabij het huidige Cavite City op de Filipijnen. Wellicht heeft de schilder kennis gehad van het verslag van Joseph Fayol, dat op verschillende punten correspondeert met de handelingen in het schilderij.

De Nederlandse vloot onder aanvoering van Maarten Gerritsz. de Vries had van maart tot september 1646 zonder succes aanvallen uitgevoerd op Spaanse schepen in de Filipijnse wateren. De Spanjaarden werden in hun verdediging bijgestaan door 'indianen', zoals de lokale Filipijnse strijdmacht in contemporaine verslagen wordt aangeduid. Een hernieuwde poging op 12 juni 1647 wordt opnieuw succesvol afgeslagen door de Spaans-Filipijnse armada. Hierbij raakt het Nederlandse admiraalschip ernstig beschadigd, evenals een ander schip uit de vloot van twaalf. De Spaanse verliezen zijn gering. Op de twee galeien die betrokken waren bij

gevechtshandelingen, kwamen drie Spaanse soldaten en zeven galeislaven om het leven. De Nederlanders hebben alleen op hun vlaggenschip al te kampen met het verlies van dertig man.

Op het schilderij treffen we beide partijen in het heetst van de strijd. Het "Viva la virgen" van de Spaans-Filipijnse soldaten klinkt als ze hun tegenstander vanaf het aanliggende schip met musketvuur bestoken. Intussen slaan kanonskogels gaten door de romp van het schip. Manschappen gaan elkaar te lijf met musketten, houwdegens, stokwapens en pistolen. Twee galeien belagen een Hollands galjoen, waar een eenzame artillerist vanaf de galerij tegenstand biedt. Oorlogsvoering met gebruik van galeien domineerde het Middellandse Zeegebied vanaf de achtste eeuw v.Chr. tot ver in de zestiende eeuw. Gedurende de hele zeventiende eeuw beschikten Spanje, Frankrijk en Venetië nog over een uitgebreide vloot galeien. Het scheepstype had als voordeel dat het snel kon manoeuvreren en onafhankelijk was van de wind. Dit maakte ze uitermate geschikt voor ondiepe wateren en gevechten onder de kust. De galei werd voortbewogen door roeiers, in de meeste gevallen slaven of krijgsgevangenen, en was verder uitgerust met een latijnzeil.

De Nederlanders worden bij Puerto de Cavite al snel tot de aftocht gedongen, zij het met behoud van alle schepen. Het weinig glorieuze voorval raakt in de vergetelheid als een jaar later de Vrede van Münster wordt getekend.

De maagd van Antipolo, beschermvrouwe in de strijd tegen Nederlandse schepen bij Cavite, 1647

ROB KATTENBURG

Andries van Eertvelt, Zeeslag tussen Spaanse schepen en Turkse galeien, olieverf op doek, 119 x 223.5 cm, detail, ex collectie Rob Kattenburg (detail)

Aandries van Eertvelt, Een scheepsbataille, waarschijnlijk de Slag bij Puerto de Cavite, 12 juni 1647, olieverf op doek, 109 x 159.2 cm, collectie Rob Kattenburg

Andries van Eertvelt, De mislukte poging van Federico Spinola om de blokkade van Nederlandse schepen bij Sluis te doorbreken, 26 mei 1603, olieverf op doek, 115 x 180 cm, detail, ex collectie Rob Kattenburg